

СКЛАДНІ ТА СКЛАДЕНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Однією з характерних ознак будь-яких правовідносин, яка дозволяє виокремити їх у самостійну категорію, виступає об'єкт. Наявність спеціального об'єкта впливає на характер відповідних правовідносин, зміст прав їх учасників, дає можливість застосування специфічних форм захисту прав учасників відносин.

Особливе значення визначення та характеристика об'єкта має для правовідносин інтелектуальної власності, які виникають щодо використання, охорони, захисту результатів інтелектуальної творчої діяльності. Невичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності, щодо яких виникають правовідносини інтелектуальної власності, закріплено як у міжнародному, так і у національному законодавстві. Разом з тим багатогранність творчої діяльності призводить все частіше до появи об'єктів, які не передбачені законодавством, але є результатами інтелектуальної діяльності та потребують відповідної правової охорони. На практиці такі об'єкти відносять до однієї із вже передбачених категорій об'єктів або закріплюють нові категорії у законодавство. Відсутність чітких критеріїв розмежування схожих об'єктів права інтелектуальної власності доволі часто не дозволяє суб'єктам правовідносин інтелектуальної власності визначити належні їм права та обов'язки, умови правомірного використання нових об'єктів, що призводить до суттєвих порушень їх прав.

Серед таких об'єктів права інтелектуальної власності слід виділити так звані складні твори та складені твори. Однозначного підходу до вирішення питання про тотожність та відмінність зазначених об'єктів права інтелектуальної власності не сформовано. Разом з тим визначення особливостей таких об'єктів, умов їх створення, змісту прав інтелектуальної власності має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення.

Стан дослідження проблеми. Окремі питання визначення ознак складних та складених творів як об'єктів права інтелектуальної власності досліджувались у працях: В. А. Дозорцева, М. В. Гордона, І. В. Савельєва, С. А. Сударікова. Важливе значення має дослідження О. В. Жилінкової [1], в якому обґрунтовується необхідність розмежування таких категорій, як «складений» та «складний» твір. Однак у науковій літературі переважно надається характеристика окремих об'єктів, які відносяться до складних та складених творів. Разом з тим питання співвідношення таких категорій, як «складний твір» та «складений твір», доцільності їх розмежування, особливості створення та використання не отримали належної уваги та потребують відповідного дослідження.

У зв'язку з цим метою статті є розкриття особливостей таких об'єктів правовідносин інтелектуальної власності як «складний твір» та «складений твір», визначення спільних рис та відмінностей між ними.

Виклад основних положень. Доволі часто до створення об'єкта права інтелектуальної власності залучаються декілька творців, один об'єкт права інтелектуальної власності включає декілька творів, права на які належать різним творцям чи їх правонаступникам. Визначення правових засад створення таких об'єктів права інтелектуальної власності має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення. Від належного отримання дозволу від всіх правовласників на використання об'єктів права інтелектуальної власності, які увійдуть складовими частинами до єдиного твору, залежить правомірність використання таких творів.

У наукових працях не сформовано єдиного підходу щодо співвідношення таких категорій, як «складний твір» та «складений твір». Не визначено чітких критеріїв їх розмежування і у законодавстві. У зв'язку з цим для того, щоб визначити як все ж таки співвідносяться зазначені категорії, необхідно спочатку визначити особливості кожної з них, для чого слід проаналізувати положення законодавства, судової практики та наукових розвідок із зазначеної проблематики.

Перш за все слід звернутись до змісту законодавства про право інтелектуальної власності і визначити, які категорії (складний, складений твір) використовуються та які об'єкти включають.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» використовує категорію «складений твір» [2]. До складених творів закон відносить збірники, збірники наукових праць, енциклопедії тощо. Авторів збірника та інших складених творів (упорядникові) належить авторське право на здійснені ним підбір і розташування творів та (або) інших даних, що є результатом творчої праці (упорядкування). При цьому вилучення окремих об'єктів, які, як правило, належать до однієї категорії, не завжди буде призводити до втрати таким складеним об'єктом своєї суті та призначення. Авторське право упорядника збірника не перешкоджає іншим особам здійснювати самостійний підбір або розташування тих самих творів та (або) інших даних для створення своїх творів. Отже творчий характер у складених творах проявляється саме у підборі та розташуванні певних об'єктів, які не обов'язково мають виступати об'єктами права інтелектуальної власності.

Щодо категорії «складний твір», можна зазначити, що вона не знайшла відповідного закріплення у національному законодавстві, однак це не свідчить про відсутність таких творів. Адже на законодавчому рівні визначено загальні засади створення та використання аудіовізуальних творів, телефільмів, які якраз і можуть бути віднесені до складних творів. Крім того, вважається, що до складних можуть бути віднесені й такі об'єкти права інтелектуальної власності, як реклама, яка хоча й не передбачена серед об'єктів права інтелектуальної власності, може виступати об'єктом авторського права та включати до свого складу декілька об'єктів права інтелектуальної власності. Також до складних об'єктів права інтелектуальної власності відносять бренд, не передбачений на законодавчому рівні, але розповсюджений та витребуваний об'єкт права інтелектуальної власності.

Складними творами є аудіовізуальні (кінофільми), музично-драматичні твори (опера, балет, музичний спектакль).

На відміну від національного законодавства, яке регулює правовідносини інтелектуальної власності, у Російській Федерації з прийняттям та набранням чинності книги четвертої Цивільного кодексу РФ вперше поряд із категорією «складений твір» закріплено категорію «складний твір». Як зазначає С. А. Павлова, введення нової категорії складних об'єктів та вироблення спеціального правового режиму їх охорони є наслідком потреби забезпечити стабільність цивільного обігу прав на такі об'єкти [3].

Так, відповідно до п. 1 ст. 1240 ЦК РФ складний об'єкт включає декілька результатів інтелектуальної діяльності, які підлягають охороні. До складних об'єктів законодавцем віднесено чотири види творів: 1) аудіовізуальні твори; 2) театральні-видовищні вистави; 3) мультимедійні продукти; 4) єдині технології [4].

Крім того, в ЦК РФ порівняно з законодавством України різниця між складними та складеними творами більш чітко просліджується при визначенні правового режиму об'єктів, які використовуються при створенні складних та складених творів. І хоча встановлення умов використання об'єктів авторського права та визначення об'єму прав, якими наділяються автори окремих творів, відбувається за домовленістю сторін, у законодавстві акцентується увага на їх різному правовому режимі. Так, за загальним правилом, у авторів творів, які використовуються для створення складеного твору, залишається право вільного використання їх творів на власний розсуд, якщо інше не передбачено договором. Щодо складних творів встановлено дещо інше правило. Якщо особа, яка організовує створення складного об'єкта, набуває права на твір, створений спеціально для включення до такого складного об'єкта, вважається що договір, який укладається з правовласником, є договором про відчуження майнових прав, якщо інше не встановлено за згодою сторін. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2] автори творів, які увійшли як складові до складених творів, так і до аудіовізуального твору (який є складним), зберігають за собою право вільного використання творів, якщо інше не передбачено договором з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи з продюсером аудіовізуального твору або упорядником.

На перший погляд теоретичне питання визначення суті та змісту категорій «складний» та «складений» твір та визначення об'єктів, які можуть до них відноситись, має не менш важливий практичний аспект, пов'язаний із визначенням способів захисту прав інтелектуальної власності на такі об'єкти.

Так, як зазначено в ухвалі Вищого арбітражного суду Російської Федерації від 5 лютого 2010 р., аудіовізуальний твір не є складеним твором, а є новим єдиним складним самостійним твором, тому мінімальний розмір компенсації в даному випадку не повинен визначатися виходячи з кількості творів, включених до складу складного об'єкта [5].

Важливе значення для розуміння суті категорій «складний» та «складений» твір мають і результати наукових розвідок із зазначених питань.

Однозначного підходу щодо визначення особливостей складних та складених творів, їх співвідношення у науковій доктрині не сформовано, у зв'язку з чим на думку одних науковців ці категорії не є тотожними, на думку інших вони не розділяються.

Так, С. А. Сударіков категорію «складений твір» розглядає як найбільш загальний вид творів, так як до них відносяться, по суті, аудіовізуальні та мультимедійні твори, музикально-драматичні та сценічні твори, бази даних і т.п. Складені, комплексні або композитивні твори є найбільш розповсюдженим видом творів науки, літератури та мистецтва. При цьому під складеним твором С. А. Сударіков розуміє твір, який включає інші твори або їх частини, зазвичай без особистої участі авторів цих творів. Складені твори створюються об'єднанням інших творів або їх частин у новий твір, який іноді називають збірником чи компіляцією [6, 148].

І. В. Савельєва складені твори поділяла на дві категорії — прості та складні складені твори. Прості твори характеризуються тим, що єдиний твір створюється шляхом об'єднання творів одного виду мистецтва, які мають самостійний характер. Ступінь їх єдності менше, ніж у колективних творах. До простих складених творів віднесені збірники, періодичні видання, журнали. До складних складених творів віднесені такі твори, складові частини яких є творами, що належать до різних видів мистецтва. Для цієї категорії характерним є певний елемент синтезу різних мистецтв. До їх числа віднесені музичні твори з текстом (опера, музична комедія, пісня), літературні твори з ілюстраціями та такі синтетичні твори, як кіно- та телетвори та ін [7; 8].

На думку інших вчених, складний та складений твір не є тотожними категоріями.

Так, як зазначає О. В. Жилінкова, коли мова йде про аудіовізуальні, музично-драматичні твори, пісні як складені об'єкти, фактично мається на увазі, що це збірки. Але такий підхід є нелогічним. Така ситуація пов'язана з відсутністю в авторському праві терміна, здатного відобразити юридичну сутність таких неоднорідних за структурою, але цілісних за природою творів (пісня, музикально-драматичні твори тощо) [1].

Розкриваючи сутність складних творів, В. А. Дозорцев зазначає, що з розвитком техніки з'явилися достатньо складні об'єкти, які не можуть бути створені однією особою та складають продукт різнорізної діяльності. Їх формування є результатом багатоетапного процесу, коли одні особи своєю творчою працею створюють елементи, які використовуються на іншому етапі вже іншими особами для комплексного об'єкта в цілому [9].

Є. А. Павлова до складних відносить ті об'єкти, які з однієї сторони представляють єдине ціле (єдиний об'єкт), а з іншої — мають складний склад, який утворюється сукупністю різнорізних результатів інтелектуальної діяльності [3].

В. А. Дозорцев виділяє такі ознаки складних об'єктів: складається з безлічі різнорізних об'єктів; існує в цілому, без будь-якого з своїх складових елементів не існує; складові складного об'єкта можуть використовуватися окремо [10].

О. В. Жилінкова виділяє ще одну особливість складних творів. Всі частини, що становлять такий складний об'єкт, знаходяться в рівному положенні щодо один одного, тобто жодна з частин складного твору не є головною щодо інших його частин з погляду авторського права, важлива тільки здатність елемента складного твору бути використаним окремо від твору в цілому і від його інших елементів (мати самостійне значення). У зв'язку з чим складний твір — це твір, в якому: 1) з'єднані твори двох або більш галузей мистецтва (різні об'єкти авторського права); 2) кожна з частин такого твору створювалася саме з метою створення цілісного твору; 3) кожна з частин твору не є головною по відношенню до інших; 4) частини твору можуть використовуватися як разом, так і окремо від інших частин твору, тобто мати самостійне значення [1].

Висновки. Таким чином, категорії «складний» та «складений» твір хоча і мають спільні риси, але, на нашу думку, не повинні ототожнюватися. На відміну від складених, складні твори складаються з різних об'єктів права інтелектуальної власності, як правило без будь-якого зі своїх елементів втрачають цілісність та призначення, доволі часто передбачають створення об'єктів права інтелектуальної власності спеціально для включення у складний твір, а не підбір і розташування вже існуючих. Віднесення об'єкта авторського права до складного чи складеного має важливе значення, так як дозволяє визначити: по-перше, умови використання як самого об'єкта, так і його складових, по-друге, права та обов'язки правовласників як складних чи складених творів, так і творців, чиї твори увійшли до їх складу; по-третє, визначити умови та способи захисту прав на такі твори.

Враховуючи динамічний характер творчої діяльності, що обумовлює появу нових об'єктів права інтелектуальної власності, питання визначення їх місця в системі об'єктів права інтелектуальної власності, запровадження нових категорій, в тому числі й «складний твір», мають важливе теоретичне та практичне значення та потребують подальших наукових досліджень.

Література

1. Жилінкова Е. «Сложное произведение» — новый термин // Юридическая практика. — 2008. — № 36.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
3. Павлова Е. А. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части четвертой (постат.) / Е. А. Павлова (ст. ст. 1226–1231, 1240, 1242–1245 гл. 69, § 1–4 гл. 71); отв. ред. Л. А. Трахтенгерц. — М. : ИНФРА-М, КОНТРАКТ, 2009. — 812 с.
4. Гражданский кодекс Российской Федерации от 18.12.2006 № 230-ФЗ [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.consultant.ru/online/>
5. Об отказе в передаче дела в Президиум Высшего арбитражного суда Российской Федерации : Определение Высшего арбитражного суда РФ от 5 февраля 2010 г. № ВАС-1062/10 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.advocate-realty.ru/practices/unitsp/?id=442606>.
6. Судариков С. А. Основы авторского права / С. А. Судариков. — Минск : Амалфея, 2000. — 512 с.
7. Савельева И. В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества / И. В. Савельева. — М., 1986.
8. Грушина Е. В. Сложные объекты как новая категория [Электронный ресурс] // Законодательство. — 2009. — № 2. — Режим доступа : <http://sudprisyazhnyh.ucoz.ru>.

9. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (учебно-практический). Ч. 1–4. — 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. С. А. Степанова. — М. : Проспект ; Екатеринбург : Ин-т частного права, 2009. — 1504 с.
10. Дозорцев В. А. Право на фильм как сложное многослойное произведение // Вестник ВАС РФ. — 2000. — № 3.

Анотація

Ульянова Г. О. Складні та складені твори як об'єкт правовідносин інтелектуальної власності. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду поняття та ознак категорій «складний твір» та «складений твір», як об'єктів правовідносин інтелектуальної власності. Визначено співвідношення зазначених категорій. Обґрунтовано необхідність розмежування складних та складених творів.

Ключові слова: об'єкт правовідносин інтелектуальної власності, складний об'єкт, складений об'єкт.

Аннотация

Ульянова Г. А. Сложные и составные произведения как объекты правоотношений интеллектуальной собственности. — Статья.

В статье рассматриваются понятия и признаки категорий «сложное» и «составное» произведения. Исследованы соотношения указанных категорий. Обоснована необходимость разграничения сложных и составных произведений.

Ключевые слова: объект правоотношений интеллектуальной собственности, сложное произведение, составное произведение.

Summary

Ulyanova G. A. Complex and Component Works As Objects of Legal Relationships of Intellectual Property. — Article.

The article is devoted the notions and signs of categories «complex» and «component» work. It is explored correlations of the specified categories. The necessity of differentiation of complex and component works is grounded.

Keywords: object of legal relationships of intellectual property, complex works, component works.

УДК 347.77

О. О. Кулініч

УМОВИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТВОРАМ ТА ОКРЕМИМ ЇХ ЕЛЕМЕНТАМ

Одними з найбільш розповсюджених серед об'єктів права інтелектуальної власності є результати літературно-художньої діяльності — об'єкти авторського права, тобто твори. Серед них слід відзначити літературні, аудіовізуальні, фотографічні, музичні твори, твори образотворчого мистецтва тощо. Перелік творів, що наводиться у ст. 433 Цивільного кодексу України, ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» не має вичерпного характеру.

Чинне законодавство не містить визначення категорії «твір», не розкриває критерії (умови) надання правової охорони твору та окремим його елементам. Питання правової охорони літературного твору, розкриття змісту таких кри-